

PROSTOR

28 [2020] 1 [59]

ZNANSTVENI ČASOPIS ZA ARHITEKTURU I URBANIZAM
A SCHOLARLY JOURNAL OF ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

SVEUČILIŠTE
U ZAGREBU,
ARHITEKTONSKI
FAKULTET
UNIVERSITY
OF ZAGREB,
FACULTY OF
ARCHITECTURE

ISSN 1330-0652
[https://doi.org/
10.31522/p](https://doi.org/10.31522/p)
UDK | UDC 71/72
CODEN PORREV
28 [2020] 1 [59]
1-200
1-6 [2020]

POSEBNI OTISAK / SEPARAT | OFFPRINT

ZNANSTVENI PRILOZI | SCIENTIFIC PAPERS

88-99 **MAROJE MRDULJAŠ**
Idis Turato

TURISTIČKI KOMPLEKSI HALUDOVO
I UVALA SCOTT

INTERPRETACIJE URBANITETA U KONTEKSTU
KRITIKE TURIZMA I MODERNIZACIJE HRVATSKE
JADRANSKE OBALE

PRETHODNO PRIOPĆENJE
[https://doi.org/10.31522/p.28.1\(59\).5](https://doi.org/10.31522/p.28.1(59).5)
UDK 711:728.5 (497.5) "19"

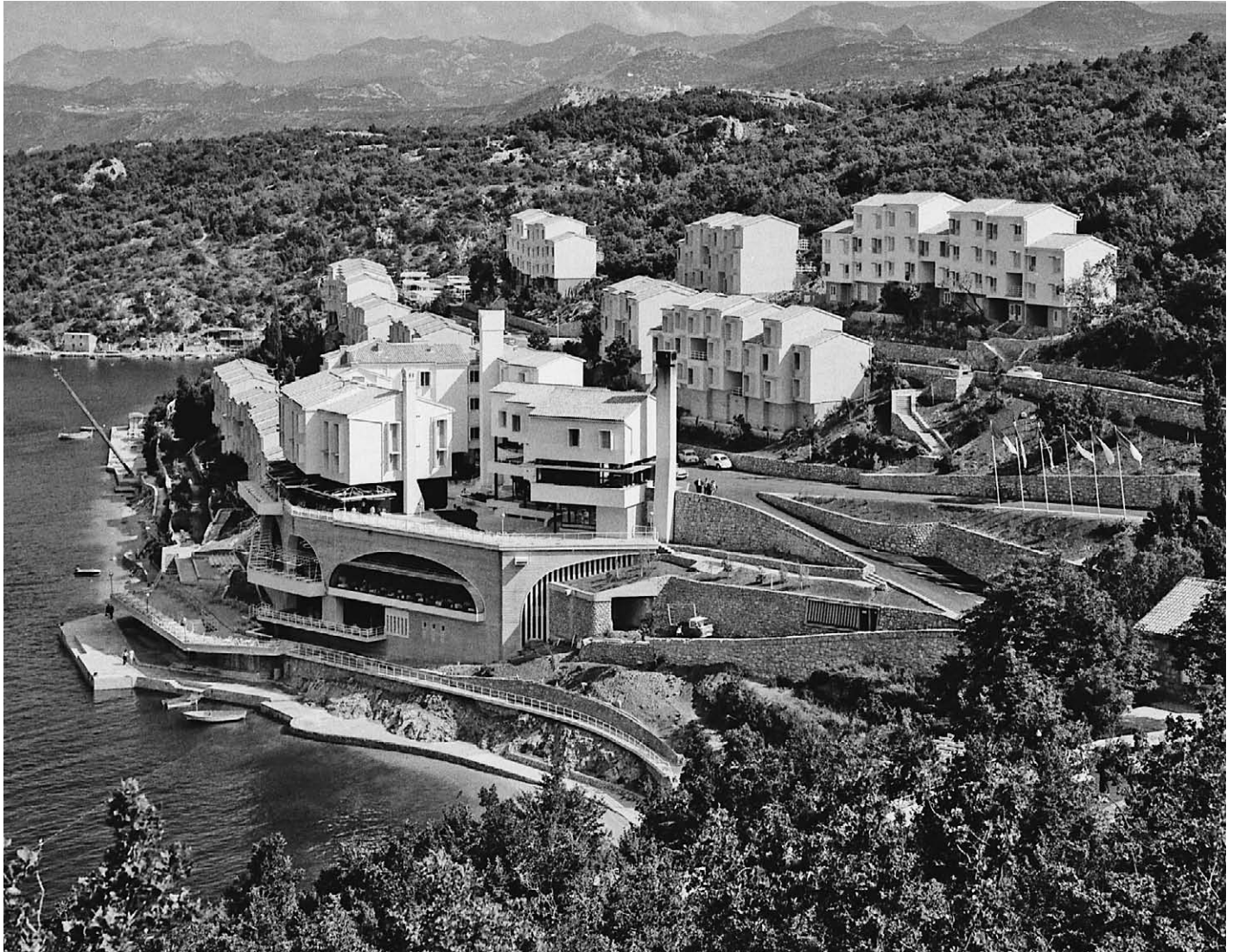
TOURIST RESORTS HALUDOVO
AND *UVALA SCOTT*

INTERPRETATIONS OF URBANITY IN THE CONTEXT OF
CRITICISM AGAINST TOURISM AND MODERNIZATION
OF THE CROATIAN ADRIATIC COAST

PRELIMINARY COMMUNICATION
[https://doi.org/10.31522/p.28.1\(59\).5](https://doi.org/10.31522/p.28.1(59).5)
UDC 711:728.5 (497.5) "19"

Af

SL. 1. HOTEL UVALA SCOTT, POGLED NA KOMPLEKS
FIG. 1 RESORT HOTEL *UVALA SCOTT*, VIEW OF THE COMPLEX

MAROJE MRDULJAŠ, IDIS TURATO

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
HR – 10000 ZAGREB, KAČICEVA 26
mmrduljas@arhitekt.hr
idis@turato.hr

PRETHODNO PRIOPCENJE

[https://doi.org/10.31522/p.28.1\(59\).5](https://doi.org/10.31522/p.28.1(59).5)

UDK 711:728.5 (497.5) "19"

TEHNIČKE ZNANOSTI / ARHITEKTURA I URBANIZAM

2.01.04. – POVIJEST I TEORIJA ARHITEKTURE
I ZAŠTITA GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVAĆEN: 14. 3. 2020. / 23. 6. 2020.

UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF ARCHITECTURE
HR – 10000 ZAGREB, KAČICEVA 26
mmrduljas@arhitekt.hr
idis@turato.hr

PRELIMINARY COMMUNICATION

[https://doi.org/10.31522/p.28.1\(59\).5](https://doi.org/10.31522/p.28.1(59).5)

UDC 711:728.5 (497.5) "19"

TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

2.01.04. – HISTORY AND THEORY OF ARCHITECTURE
AND PRESERVATION OF THE BUILT HERITAGE

ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 14. 3. 2020. / 23. 6. 2020.

TURISTIČKI KOMPLEKSI HALUDOVO I UVALA SCOTT INTERPRETACIJE URBANITETA U KONTEKSTU KRITIKE TURIZMA I MODERNIZACIJE HRVATSKE JADRANSKE OBALE

TOURIST RESORTS HALUDOVO AND *UVALA SCOTT* INTERPRETATIONS OF URBANITY IN THE CONTEXT OF CRITICISM AGAINST TOURISM AND MODERNIZATION OF THE CROATIAN ADRIATIC COAST

EMILI, IGOR
HOTEL UVALA SCOTT
HOTELSKI KOMPLEKS HALUDOVO
MAGAŠ, BORIS
TURISTIČKI SKLOP

EMILI, IGOR
RESORT *UVALA SCOTT*
RESORT HOTEL *HALUDOVO*
MAGAŠ, BORIS
TOURIST RESORT

Tijekom 1960-ih i početkom 1970-ih u Hrvatskoj se artikulira kritika modernizacije obale i masovnog turizma. Među kritikama prevladava mišljenje da je nuždan kontekstualno osjetljiv i regionalistički pristup, kako čitavoj urbanizaciji tako i turističkoj gradnji. Projekti Uvale Scott i Haludova ponudile su dvije različite interpretacije urbaniteta turističkih kompleksa; prvi kroz koncept simulacije tradicijskih ambijenata, a drugi kroz simulakrum elemenata povijesnog grada.

In the 1960s and the early 1970s critical voices in Croatia were raised against modernization of the coast and mass tourism. The prevailing view was that the entire urbanization process and tourist construction industry require a contextually sensitive and a region-based approach. The projects *Uvala Scott* and *Haludovo* offered two different interpretations of tourist resorts and their urban character: one based on the simulation of traditional ambiances and the other one on a *simulacrum* of the elements of a historic town.

UVOD

INTRODUCTION

Tijekom druge polovice 20. stoljeća hrvatska jadranska obala prolazi kroz korjenitu modernizaciju. Bitan pokretač modernizacije jest masovni turizam koji je važna izvozna ekonomska grana i izvor deviznih prihoda, ali i promicatelj vrijednosti tadašnjega društvenog sustava. S obzirom na kulturološko značenje i prirodne vrijednosti obalne regije, njena modernizacija prati se s osobitom pozornošću.

Tijekom 1960-ih i početkom 1970-ih artikulira se kritika modernizacije u kojoj se zrcale neodumice vezane za eskapistički i monokulturni karakter turizma, ali i dileme vezane za čitav urbani razvoj obale.

Jezgra tih kritika razvija se oko pojma regionalnosti te se pred turističku arhitekturu postavlja zahtjev autentičnog doprinosa lokalnom urbanitetu.

Različite odgovore na ta pitanja daju dva velika turistička kompleksa: Hotel Uvala Scott pokraj Kraljevice (1967.-1968.) Igora Emilija i tima Građevno-projektnog zavoda [GPZ] iz Rijeke, te Turistički kompleks Haludovo pokraj Malinske (1971.-1972.) Borisa Magaša i suradnika.

Pozitivan kritički prijam Uvale Scott i brojne negativne ocjene Haludova u značajnoj su mjeri posljedica idealističke želje da su turistički kompleksi, usprkos svom neizbježno artificijelnom karakteru, i vitalni urbani prostori usporedivi s tradicijskim ambijentima.

KRITIKE MODERNIZACIJE OBALE

CRITICISM AGAINST MODERNIZATION OF COASTAL AREAS

Brzi razvoj masovnog turizma 1960-ih i u Hrvatskoj i izvan nje izaziva snažne kritičke reakcije. Turizam se počinje tumačiti kao eskapistička društvena pojava unutar konteksta sve više fragmentirane društvene stvarnosti i uspona konzumerističkog društva. Sintezu takve pozicije artikuliraju sociolozi Louis Turner i John Ash u utjecajnoj knjizi indikativnog naslova *Zlatne horde: Međunarodni turizam i periferija za užitak*, koji u sezonskim migracijama sa sjevera na jug raspoznaju neokolonijalni proces u kojem globalni razvijeni centar eksploatira manje razvijene sredine. Prema tome pesimističkom viđenju turizam je „sredstvo koje sustavno uništava sve što je na svijetu prekrasno“¹ i koji destabilizira lokalne zajednice.

Opreznost prema učincima turizma razvidna je i u hrvatskom kontekstu. Kritika masovnoga turizma i s njime vezane modernizacije u Hrvatskoj paralelna je s njegovim razvojem. Unutar arhitektonsko-urbanističke discipline, rane kritike modernizacije dio su samog procesa urbanističkog i regionalnog planiranja. Tim Zavoda za urbanizam Arhitektonsko-građevinsko-geodetskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu – Josip Seissel, Dragan Boltar, Bruno Milić, Miroslav Kollenz, Ante Marinović-Uzelac i suradnici – izrađuju Regionalne planove turističke izgradnje obalnoga područja Šibenske rivijere i područja od Brela do Podgore (1959.-1961.)², koji su polazili od pomnive inventarizacije svih elemenata okoliša te su promovirali koncept koncentracije nove izgradnje kako bi se prirodni i tradicijski urbani ambijenti u što većoj mjeri očuvali. Vec i sami planovi kritika su dotadašnje modernizacije, a Josip Seissel 1962. godine u časopisu „Arhitektura“ objavljuje opsežan prilog *Nad slikama jadranskih mjesta*, koji je rezime istraživačkih iskustava. Seissel ističe sklad organskoga povijesnog razvoja urbanih sredina i kritizira dotadašnju urbanizaciju obale kao „neobazrivu, samouvjerenu i ishitrenu“.³ Za argumentaciju svojih stajališta Seissel koristi dojmpljive zračne fotografije jezgri povijesnih gradova i manjih mjesta, od Rijeke do Sv. Stefana, koje su tada tek mjestimice okružene novim graditeljskim intervencijama. Žurnost problema prepoznata je i na

1 TURNER, ASH, 1975: 15

2 Studije su izrađene u Zavodu za urbanizam AGG fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (danas Arhitektonskog fakulteta), a u suradnji s Biroom za investicije u turizmu, koji će poslije postati Institut za turizam Hrvatske.

3 SEISSEL, 1962: 10

4 Urbanistički institut Hrvatske jest nositelj projekta u kojem sudjeluju i drugi regionalni urbanistički instituti, Institut za povijest umjetnosti, te druge istraživačke institucije. U izradi programa uključuje se i misija Programa za

državnoj razini pa je temeljem narudžbe Hrvatskog sabora u Urbanističkom institutu Hrvatske 1962.-1967. izraden Program dugoročnog razvoja i plan prostornog uređenja Jadranskog područja⁴, koji je trebao poslužiti kao osnova za znanstveno utemeljen i koordiniran razvoj obale. Pristup je interdisciplinaran, a pod vodstvom povjesničara umjetnosti Milana Preloga izraden je i elaborat o spomeničkoj baštini. U sklopu izrade programa arhitekti Mijo Hećimović i Miro Marasović koordiniraju vrjednovanje dotadašnje turističke izgradnje, koje su zaključci izneseni u „Čovjeku i prostoru” 1966. godine. Autori kvalitetu i karakter obalne regije raspoznaju u „razvedenosti obale... i specifičnom mjerilu njenih poteza i ambijenata”⁵, no stajališta su da većina nove izgradnje nije prikladno odgovorila na kontekst.

Usporediva razmišljanja o problemu modernizacije obale i ulozu turističke arhitekture iznose vodeći povjesničari umjetnosti Grgo Gamulin i Milan Prelog, a slijedi ih i mlađa generacija. U seriji kritičkih tekstova objavljenih u časopisu „Život umjetnosti” Gamulin ističe kako suvremeni gradovi nastaju na ‘crtacem stolu’, a ne putem dugotrajnog i organskog utjecaja društvene zajednice i razvoja izgrađenog okoliša. Polazeći od te činjenice, Gamulin se opire i globalnom univerzalizmu, ali i zagovaraju zajedničkoga ‘jugoslavenskog prostora’, te zastupa regionalistički pristup koji polazi od „podneblja ne samo u geografskom nego i u duhovnom smislu”.⁶ Slično kao Seissel, i Gamulin koristi zračne fotografije kako bi plastično argumentirao teze o problemima urbanizacije, pa primjerice suprotstavlja grad Korčulu i tada novo, shematski projektirano stambeno naselje na Lapadu u Dubrovniku. Istražujući široki broj međunarodnih referenci, Gamulin se pita: „Ako je vrijeme ‘prebrzo’ da bi moglo dozvoliti ‘talozenje’ i postupnu kristalizaciju arhitektonske forme i urbanističke strukture, što nam je još preostalo?”⁷ Referirajući se na rad Franka Lloyda Wrighta, Alvara Aalta i rad teoretičara Brune Zevija, Gamulin zaključuje kako postoje dva uvjeta za prikladan graditeljski ulazak u prirodne okoliše i povijesne ambijente. Na razini gradbene jedinice nužno je „korespondiranje s prirodnim i historijskim koordinatama regije”, dok je za njihov raspored u prostoru potrebno “uživljavanje u pejzaž”, ali samo kako

bi ga se nadgradilo i stvorilo „umjetničko djelo”.⁸ Dakle, regionalizam se ostvaruje simultano u mjerilu arhitekture i urbanizma, i u domenama životne kulture i podneblja. I Prelog raspoznaje „problem ‘regionalnog’ karaktera arhitekture na jadranskoj obali” te traži arhitektonske i urbanističke reakcije koje bi vodile računa o njenu specifičnom karakteru, pri čemu je najjasniji odnos prema svojstvima topografije – „rasčlanjenoj obali i terasnom uspinjanju reljefa”.⁹ Na sličnom je tragu i Antoaneta Pasinović, prema kojoj hrvatsku obalu karakterizira „kako pejsazno-topografski, tako i prostorno-ambijentalni princip mikrorazvedenosti i mikromjerila i mikroregionalnosti...”¹⁰, ali ona će i upozoriti kako „od sudno po kvalitet arhitektonske umjetnine, tj. prostornog oblika nije... mehanička translacija ranijih urbanističkih osnova i odnosa u bazu suvremenog prostora”.¹¹ Kritičari su suglasni oko nužnosti pomnog iscitavanja konteksta i upućuju na pristup koji će se nastaviti na strukturalnu složenost i prirodnoga i povijesnoga urbanog okoliša. Usprkos često razočaravajućim iskustvima dotadašnje turističke gradnje, u kritikama uglavnom izostaje analiza ekonomske logike turističke industrije. Tek Pasinović ističe napetost između „humanističke svijesti” i „tržišne orijentacije koja problematiku urbanističke vizualizacije budućeg ljudskog pejzaža nateže u horizontalu ponude i potražnje”.¹²

Stajalište prema kojem će regionalistički pristup stvoriti skladan urbanitet polagao je nadu u utjecaj same arhitektonske kulture koja je trebala pripitomiti instrumentalne modernizacijske procese. Kritika je dala preporuke i teorijske naznake za urbani razvoj utemeljen na izostrenijem osjećaju za regionalno, no sama arhitektonska istraživanja trebala su posredovati između socio-kulturnog idealizma i pragmatičnih interesa turističke industrije. S jedne strane, turistički su kompleksi trebali stvoriti vitalan i autentičan urbanitet koji će osuvremeniti lokalnu kulturu. S druge strane, turistički su kompleksi neizbježno artificijelni jer nastaju unutar okvira ekonomske monokulture turizma, opremljeni su specijaliziranim programskim elementima i namijenjeni su specifičnim socijalnim praksama turizma. Te proturječnosti bilo je teško izmiriti, a međunarodni pseudotradicionalistički primjeri poput Port Grimauda (1961.-1966.), ‘male Venecije’ arhitekta François Spoerryja – jasno su pokazivali opasnosti ‘lažnog’ regionalizma i konzumerističkog pristupa. Projekti poput Hotela Neptun u Poreču Julija de Luce (1966.-1968.), Turističkog centra Brela Ante Rozica (1969.) i Hotela Marko Polo u Korčuli Bernarda Bernardija (1970.) – uspješno su se uklopili u povijesne ambijente, ali riječ je o pojedinačnim arhitektonskim realizacijama. Razvoj novih koncepata regionalističkog urbaniteta

razvoj UN-a [UNDP]. Sintezu Programa donosi: GASPAROVIĆ, 1966: 1-5.

5 MARASOVIĆ, 1966: 2

6 GAMULIN, 1966: 40

7 GAMULIN, 1966: 48

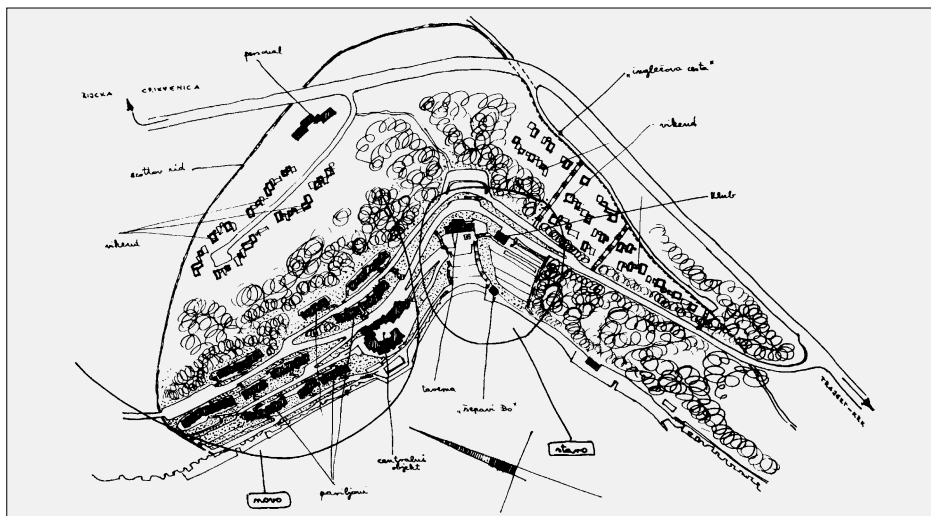
8 GAMULIN, 1966: 51

9 PRELOG, 1967: 13

10 PASINOVIĆ, 1968: 2

11 PASINOVIĆ, 1968: 2

12 PASINOVIĆ, 1969: 8

SL. 2. HOTEL UVALA SCOTT, SKICA SITUACIJE
FIG. 2 RESORT HOTEL UVALA SCOTT, LAYOUT PLAN

zahtijevao je projekte u mjerilu turističkog naselja ili kompleksa u kojima se mogla ostvariti sinteza arhitekture i urbanizma. Usprkos intenzivnoj modernizaciji obale, cjelovito koncipiranih turističkih urbanih cjelina bilo je malo, a većina kompleksa poput Borika pokraj Zadra, Plave i Zelene lagune pokraj Poreča i drugih razvijena je u vidu urbanistički nekoherentnih aglomeracija načinjenih od pojedinačnih građevina različitih arhitekata. Također, ni jedan od minucioznih detaljnih urbanističkih projekata osmišljenih u sklopu regionalnih planova Južni i Gornji Jadran (1967.-1972.)¹³ nije realiziran, uz izuzetak urbanističkog projekta Babin kuk¹⁴ na Lapadu pokraj Dubrovnika, kojeg je koncept jednostavljen i također sveden na niz pojedinačnih projekata. U takvim okolnostima, Uvala Scott pokraj Kraljevice Igora Emilija i Haludovo pokraj Malinske Borisa Magaša ključni su primjeri cjelovito koncipiranih turističkih sklopova koji su ponudili različita tumačenja urbaniteta na tragu regionalističkih zahtjeva.¹⁵

ISTRAŽIVANJA URBANIH KONCEPATA IGORA EMILIJA I BORISA MAGAŠA

RESEARCH INTO THE URBAN CONCEPTS DEFINED BY IGOR EMILI AND BORIS MAGAŠ

Igor Emili projektira Uvalu Scott temeljem metodologije koju je razvio tijekom sustavnog rada na obnovi riječkoga Staroga grada, opsežnom i identitetski osjetljivom projektu koji ga je zaokupljao čitavog života. Stari grad je nakon Drugoga svjetskoga rata u ruševinama, djelomice je i napušten.¹⁶ Lose stanje nije posljedica ratnih razaranja, nego je Stari grad 'sljepa pjega' riječkoga urbaniteta koja je tijekom ubrzane modernizacije grada u 19. i prvoj polovici 20. stoljeća bila zanemarena te prepustena fizičkom i socijalnom pro-

padanju. Nakon napuštanja ideja o radikalnom preoblikovanju i gradnji nebodera, koje se razmatraju početkom 1950-ih godina, Emili se okreće prema kontekstualno osjetljivom pristupu. U suradnji s konzervatorskim službama snima se i klasificira postojeće stanje, a Emili razvija koncept prema kojem se štite povijesna urbana morfologija, kulturno posebno važne građevine i 'vrijedne fasade'. Većina urbanog tkiva zamjenjuje se novom arhitekturom koje fizionomija i arhitektonski jezik korespondiraju s kvarnerskom graditeljskom tradicijom urbanih cjelina bez izrazitih arhitektonskih spomenika: Bakra, Kastva, Krka, Cresa i drugih. Emili će ustvrditi: „Ono pravo nalazio sam u naoko skromnim objektima jednostavnog, iskrenog, neizvještace-nog i stvarnog života...”, ali će i dodati kako je „... regionalno preuzak okvir za istraživanje i realizaciju...”¹⁷ Emili eklektički kombinira razne pristupe rekonstrukciji povijesnih ambijenata, od faksimilne obnove do sasvim slobodnih reinterpretacija povijesnih formi te razvija romantiziranu, ali i osuvremenjenu inačicu kvarnerskoga tradicijskog ambijenta. I dok Emilijev urbani pejzaž Staroga grada u proporcijama i prostornim odnosima simulira tradicijske ambijente, nutrine zgrade posve su slobodno oblikovane i udomljuju nove poslovne i trgovačke programe.¹⁸

Dok je Emili posvećen Kvarneru, Magaš se krajem 1950-ih i tijekom 1960-ih afirmira kroz niz eksperimentalnih natjecajnih radova u različitim kontekstima poput Muzeja Revolucije u Sarajevu (s Radovanom Horvatom i Edom Šmidihenom, 1958.-1963.), Doma zdravlja u Labinu (s Mladenom Vodickom koji preuzima razvoj projekta i realizaciju, 1963.) i Kazališta u Zenici (s Vladimirom Turinom, 1964.). Koncepti projekata u Sarajevu i Labinu proizlaze iz reakcija na urbani, odnosno prirodni kontekst. Muzej Revolucije u Sarajevu postavljen je na neoklasicističkoj 'miesovskoj' bazi, što pridonosi monumentalizaciji institucije koju zgrada udomljuje. No baza tvori i novo urbano tlo koje odvaja reprezentativni program od snažne prometnice, a unutar sebe sadrži zaštićeni ozelenjeni atrij. Sličnu ulogu formiranja umjetnog tla u Domu zdravlja u Labinu preuzima pjesačka ulica razapeta između dva brijega, pa kompleks funkcionira poput mosta ispod kojeg teče topografija. Prvi Magašev realizirani ansambl urbanog mjerila, ujedno i prva njegova grad-

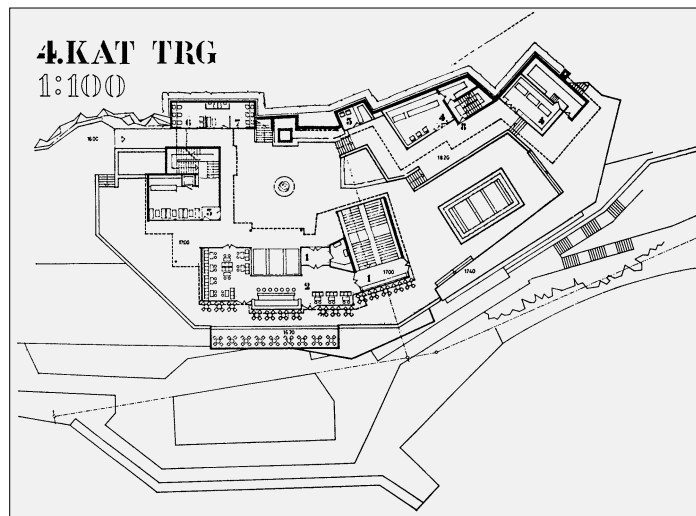
¹³ Izradu regionalnih planova Gornji Jadran i Južni Jadran provodi Urbanistički institut Hrvatske, u suradnji s drugim jugoslavenskim planerskim institucijama, te uz sudjelovanje međunarodnih konzultanata.

¹⁴ Urbanistički projekt Babin Kuk izradili su Urbanistički institut Hrvatske i konzultantska tvrtka SWECO iz Švedske. Projekt je predviđao gustu aglomeraciju s kombiniranim tipologijama. [*** 1969.]

¹⁵ U Uvali Scott broj kreveta iznosio je oko 700, a kompleks se prostire na približno 4 hektara, dok je broj kreveta u Haludovu iznosio oko 1650 na oko 25 hektara.

SL. 3. HOTEL UVALA SCOTT, GLAVNI TRG
FIG. 3 RESORT HOTEL UVALA SCOTT, MAIN SQUARE

nja na obali, jest Hotelski kompleks Solaris (1967.-1968.) u Zablacu pokraj Šibenika. U naglašeno horizontalnoj topografiji bez izrazitih akcenata Magaš razvija turistički grad sastavljen od grupacija niskih volumena položenih na terase – postamente, koje tvore umjetno tlo. Zahvaljujući opsežnosti javnih sadržaja, većina je novoga umjetnog tla i u interijeru i u eksterijeru napućena aktivnostima pa nastaje vitalni turistički ambijent. Iako je jezikom nedvosmisleno modernistički, kompleks Solaris skladno se nadovezuje na topografiju. Dok je u Emilijevim projektima regionalizam definiran kroz kulturološki kontinuitet arhitektonskih i urbanih formi, jezik Magaševih projekata je autonoman, redovito su razvijeni oko umjetnoga urbanog tla, no ti su projekti u aktivnom dijalogu s prirodni i urbanim okolišem.

HOTEL UVALA SCOTT: SIMULACIJA TRADICIJE

RESORT HOTEL UVALA SCOTT: SIMULATING THE TRADITION

Obala Rijeke 1960-ih je godina već potpuno iskorištena pa dolazi do potrebe daljnjeg širenja luke i industrije izvan grada. U područjima južno od Rijeke i oko Bakarskog zaljeva dolazi do kontradiktornih sudara zona namijenjenih infrastrukturi, industriji i turizmu. Brodogradilište Viktor Lenac seli se 1960-ih iz

16 Depopulacija Rijeke i Staroga grada jest posljedica različitih parametara, od loših stambenih uvjeta pa do iseljavanja motiviranih političkim i ideološkim razlozima – prvo hrvatskog stanovništva tijekom talijanskih fašističkih vlasti, pa zatim talijanskog i jugoslavenskog socijalističkog poretka nesklonog stanovništva nakon Drugoga svjetskog rata.

17 SALOPEK, 1978: 17-18

18 U tom procesu iz Staroga je grada postupno iseljeno sve preostalo stanovništvo pa on postaje gentrificiran.

riječke luke u slikovitu uvalu Martinšćicu, dotad popularno izletište u kojem je djelovalo Dječje odmaralište smješteno u zgradama francuskih Lazareta. U Urinju, na rubu rekreacijskog područja Kostrena, 1963.-1965. realizira se prva etapa nove rafinerije nafte, a u Bakru je 1967. pušten u rad luki terminal za rasute terete. Ekspanzija industrije i infrastrukture nije spriječila razvoj turizma te je u uvali Dubno između Kraljevice i Šmrike odabrano mjesto za Hotel Uvala Scott, nazvano po romantičarskom ladanjskom imanju Alexandera Scotta od Coldhousea izvedenom u prvoj polovici 19. stoljeća. Odabir lokacije s neposrednim pogledom na rafineriju s druge strane zaljeva može se činiti kontradiktornim, ali Scottovo ladanjsko imanje jedno je od prvih na Kvarneru koje je imalo znatan simbolički potencijal. Također, u susjednoj Kraljevići već su pokazane mogućnosti koegzistencije industrije i turizma jer je u zaljevu uz brodogradilište 1911. godine izgrađen veliki Hotel Liburnia koji je nakon Prvoga svjetskog rata prenamijenjen u bolnicu.

Emili prvi put gradi veći kompleks oslobođen fizičkih okvira povijesnoga grada. Dispozicija hotela brizljivo je usklađena s topografskim datostima. Udolina s terasama kultiviranog pejzaža koje se spuštaju prema plazi i imanju Scotta ostavljena je neizgrađenom. Kompleks hotela koncentriran je na sam rt, dok je na brežuljku s druge strane uvale planirano naselje vikend-kuća (Sl. 2.). Projekt redefinira tipologiju i prostornu organizaciju hotela. Umjesto jednoga kompaktnog objekta ili nekoliko paviljona, program je prema principu 'mikro-mjerila' razveden u gustu i usitnjenju urbanu strukturu koja slijedi konfiguraciju strmog terena i simulira organski nastalu tradicionalnu aglomeraciju. Jezgra projekta organizirana je oko trga s kojeg se otvaraju pogledi prema moru. Receptija, kavana, trgovine i drugi zajednički sadržaji manjeg mjerila

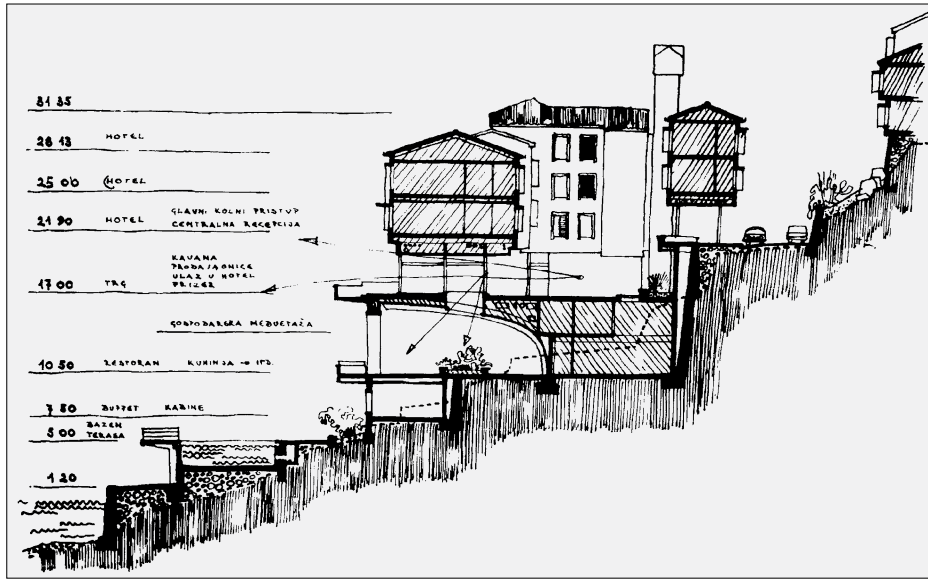

SL 4. HOTEL UVALA SCOTT, TLOCRT 4. KATA
FIG. 4 RESORT HOTEL UVALA SCOTT, FOURTH-FLOOR PLAN

SL 5. HOTEL UVALA SCOTT, POGLED NA KOMPLEKS
FIG. 5 RESORT HOTEL UVALA SCOTT, VIEW OF THE COMPLEX

SL 6. HOTEL UVALA SCOTT, SMJEŠTAINI PAVILJONI
FIG. 6 RESORT HOTEL UVALA SCOTT, PAVILIONS

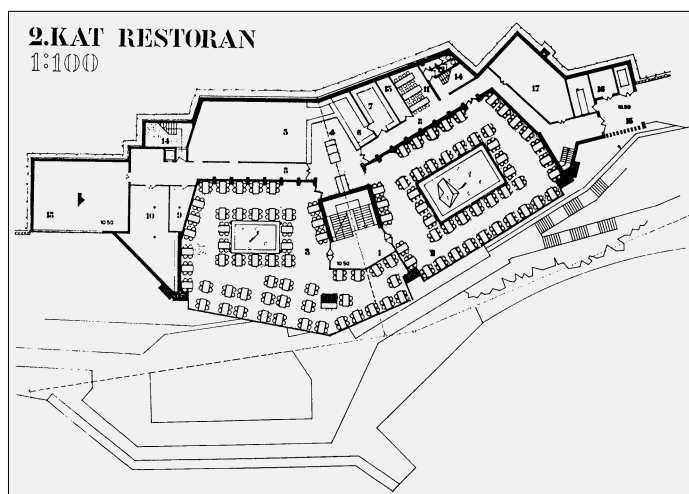

Sl. 7. HOTEL UVALA SCOTT, SKICA PRESJEKA
Fig. 7 RESORT HOTEL UVALA SCOTT, SECTION

smješteni su u prizemljima, a programsku raznolikost i vitalnost trga osiguravaju sobe na gornjim etažama (Sl. 4.). Većina je smještajnih jedinica raspoređena u manje zgrade raspoređene u blizini trga. Proporcije volumena, kosi krovovi s kupom kanalicom i razmjerno zatvorena fasadna platna u hotelu referiraju se na lokalnu tradiciju (Sl. 5.). No, Emili sustavno destabilizira povijesne obrasce. Silueta glavnog trga jest tradicionalistička, no prizemlja su potpuno ostakljena ili otvorena, a gornje etaze nosi vitka čelična konstrukcija. Na taj način nastaje otvorenija, pa i začudna prostorna konfiguracija. Imanje Scotta reciklirano je i apsorbirano u programski scenarij turističkog sklopa. U njegovoj izdvojenoj vili smještena je taverna, mali toranj bivše konjušnice postao je hibrid izložbene galerije i diskokluba, dok je ribarska kuća preuređena u bar.

Sl. 8. HOTEL UVALA SCOTT, TLOCRT 2. KATA
Fig. 8 RESORT HOTEL UVALA SCOTT, SECOND-FLOOR PLAN

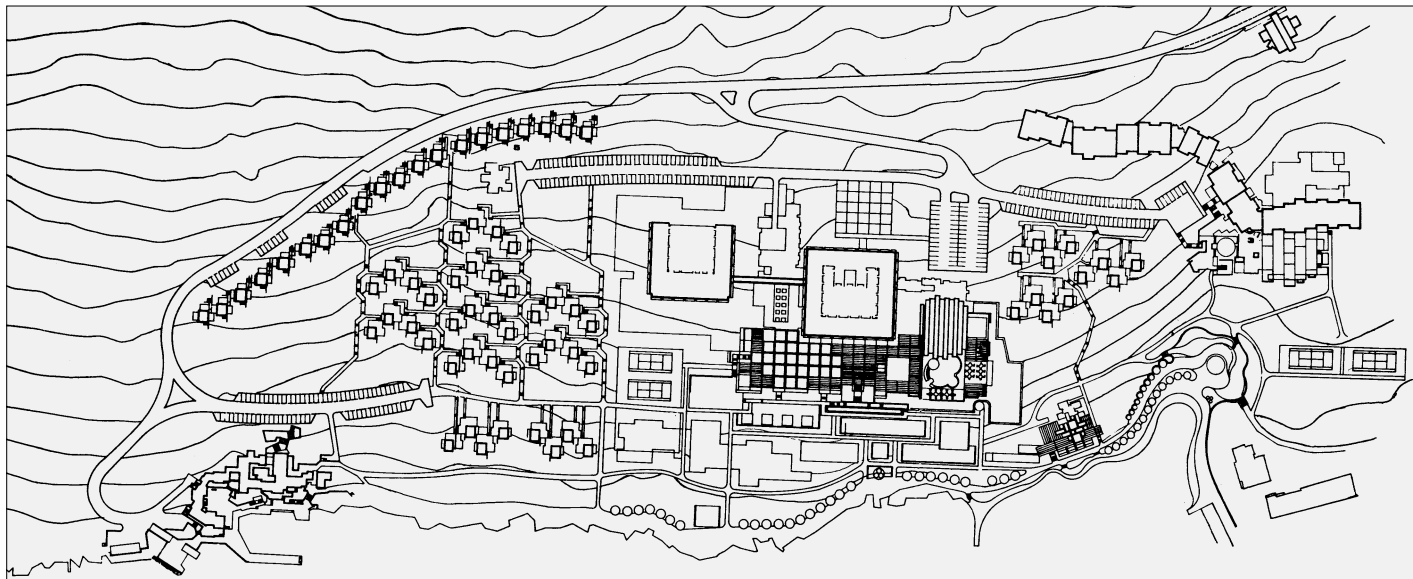
Urbana fizionomija i raspored programa u kompleksu potiču aktivno korištenje mreže vanjskoga javnog prostora koji se od središnjega trga grana prema ulicama i stubištima, a zatim prema mostovima i otvorenim galerijama, koji vode do svake pojedinačne sobe (Sl. 6.). U urbanu mrežu uključeni su stubišta i prolazi preostali od Scottova imanja, a na nj su dodane nove terase interpolirane u topografiju. Umjesto zatvorenih hodnika, čitavo urbano tkivo postaje mjesto prostornih iskustava, socijalnih susreta i izloženosti prirodnim elementima – na tragu urbanih dinamika tradicijskog urbaniteta. Učinjen je ustupak turističkoj industriji pa je kroz kompleks uveden automobilski promet.

Podgrade ispod glavnog trga s opsežnim zajedničkim sadržajima oslobođeno je od formalnih zakonitosti tradicije (Sl. 7.-8.). Rasponi prostora dvaju restorana svladani su lučnim rebrima koji se od terena uzdižu prema moru, gdje su pridržani golemim lučnim nosačem. Na rebra je preko čelične potkonstrukcije ovješena i donja etaža. Konstruktivna čistoca žrtvovana je u korist spektakularnog dojma otvaranja pogleda iz interijera prema moru. Emili uspijeva artikulirati dva lica turizma. Na tlu gradi urbanu i socijalnu simulaciju tradicije. Zajednički sadržaji, kojih su veliki prostori i intenzitet aktivnosti teži za uklapanje u okvire tradicijskoga grada, smješteni su u tri etaže podgrada, u ekspresivno oblikovanu arhitekturu koja ne simulira povijest. Ta dvije domene čvrsto su povezane i sadržajno se potpomažu, ali projekt nastoji neutralizirati 'masovnost' zajedničkih sadržaja i afirmirati urbanitet koji je sto sličniji tradicijskom.

HOTELSKI KOMPLEKS HALUDOVO: SIMULAKRUM GRADA

RESORT HOTEL HALUDOVO: SIMULACRUM OF A TOWN

Po završetku visoko ocijenjenog Solarisa, Magasu je povjereno projektiranje ambicioznoga turističkog kompleksa Haludovo, grada-bližanca Malinske na otoku Krku. Magas nastoji velikom sklopu osigurati prepoznatljivu urbanu fizionomiju i slobodno reinterpreterira reference na elemente povijesnoga grada. Dispozicija se tih elemenata i prostorno i simbolički nastavlja na topografske značajke lagano brežuljkastog terena (Sl. 9.-10.). Hotel Palas je fokus ansambla i ima ulogu 'palace' pa je smješten na povišenoj poziciji kako bi bio eksponiran u okolnim vizurama (Sl. 11.). 'Zidine' Haludova – dugacki potez apartmana i linearno razveden Hotel Tamaris – sastavljeni su od manjih volumena i organski slijede izohipse po perimetru kompleksa. Glavninu urbanoga tkiva čini tepih-struktura atrijskih vila položenih između 'zi-

dina' i 'palače'. Slikovito i tradicionalistički oblikovano Ribarsko selo, kojeg je projektiranje povjerenjeno Darku Turatu, organizirano je oko male uvale i integrirano s lučicom. Uz pristupnu cestu smješten je i objekt recepcije koji ima ulogu 'gradskih vrata'. Gustoća izgrađenosti razmjerno je niska, a između elemenata kompleksa proteže se park s autohtonom vegetacijom. Urbana struktura kompleksa hibrid je modernističkoga ozelenjenog grada i različitih urbanih morfologija koji se samo simbolički referiraju na povijesne izvornike.

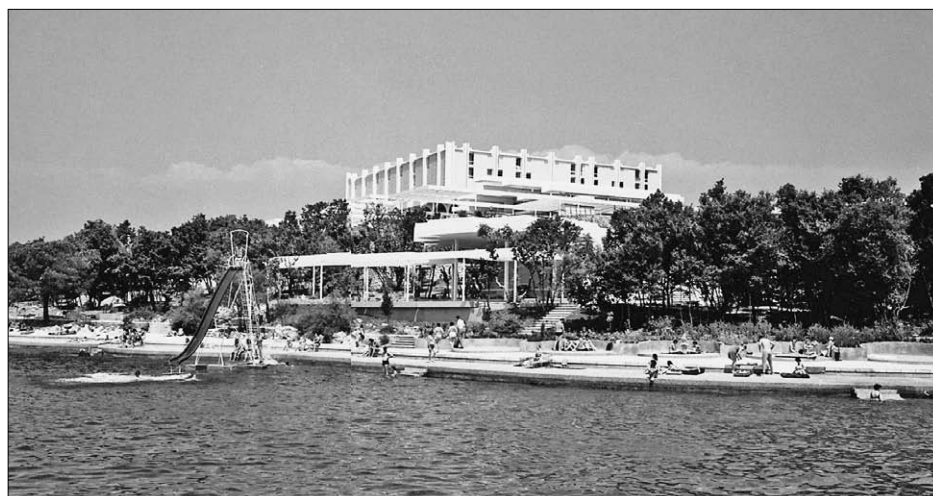
U Solarisu su svi elementi kompleksa homogeno oblikovani i podvrgnuti formalnoj disciplini. U Haludovu je svaka sastavnica kompleksa specifična pa nastaje, Magaševim riječima, 'bogatstvo različitosti'.¹⁹ Hotel Palas koncipiran je kao montaža programskih atrakcija i funkcionira kao interiorizirani grad iz kojeg ne treba izaći da bi se konzumiralo čitav scenarij turističkog života (Sl. 12.). Umjesto da se podređuje konzistentnom prostornom konceptu, projekt se razvija oko izdašnjih zajedničkih programa. Ansambl hotela povezuje umjetno tlo goleme terase – rješenje koje Magaš preuzima iz svojih ranijih istraživanja. Terasa poput promatračnice lebdi visoko iznad tla, natkrivena je velikom betonskom pergolom, preklapa se s interijerom restorana i plesne dvorane te djeluje kao dio 'unutarnjeg svijeta' hotela kojem je okolna priroda tek pozadina. Središte hotela je monumentalni hal iz kojeg se putanje kretanja granaju prema unutarnjim i vanjskim bazenima, saunama i prostorima za masažu, kuglani, restoranu, diskoklubu, barovima i sobama (Sl. 13.). Fokus doživljaja nije okolna priroda, nego događaji u samom hotelu, pa

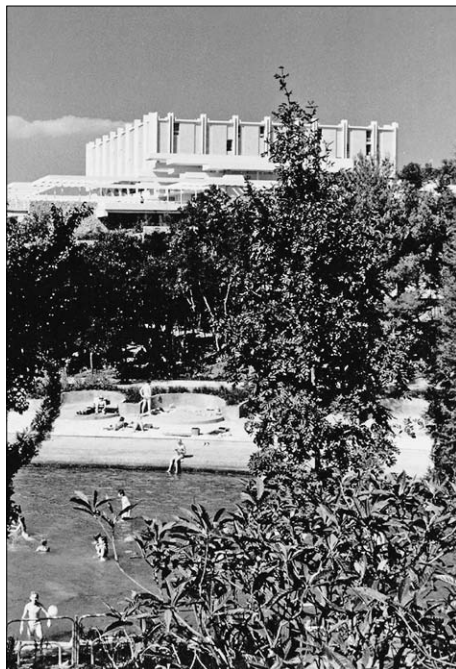
pregled prema moru iz hala presijeca galerija s barom. Bogata programska ponuda Hotela Palas u sebe je apsorbirala većinu turističkih aktivnosti i Hotel Palas funkcionira kao samovoljni turistički ambijent, kao zasebni turistički grad smješten unutar većega kompleksa (Sl. 14).

Atrijske vile koje okružuju Hotel Palas afirmiraju prozetost životnog ambijenta s prirodom i primjer su klimatske samoodrživosti (Sl. 15.). Kompaktne prizemnice organizirane su oko intimnih atrija koji su djelomično natkriveni lebdecim krovom, čime je osigurano strujanje zraka i zaštita od sunca. Vile se defanzivno odnose prema javnoj domeni, no mreža pješačkih putova koji meandriraju kroz gustu tepih-strukturu potencijalno je aktivan socijalni prostor. Dok je Hotel Palas nudio artificalni turistički ambijent odijeljen od prirode, atrijske su vile uvjerljiv prikaz

SL. 9. HOTELSKI KOMPLEKS HALUDOVO, SITUACIJA
FIG. 9 RESORT HOTEL HALUDOVO, LAYOUT PLAN

SL. 10. HOTELSKI KOMPLEKS HALUDOVO, POGLED S MORA
FIG. 10 RESORT HOTEL HALUDOVO, VIEW FROM THE SEA

SL. 11. HOTELSKI KOMPLEKS HALUDOVO, HOTEL PALAS
FIG. 11 RESORT HOTEL HALUDOVO, HOTEL PALAS

SL. 12. HOTELSKI KOMPLEKS HALUDOVO,
OTVORENI I ZATVORENI BAZENI HOTELA PALAS
FIG. 12 RESORT HOTEL HALUDOVO, OUTDOOR AND INDOOR
SWIMMING POOLS OF THE HOTEL PALAS

SL. 13. HOTELSKI KOMPLEKS HALUDOVO, HAL HOTELA PALAS
FIG. 13 RESORT HOTEL HALUDOVO,
LOBBY OF THE HOTEL PALAS

potencijala obitavanja na Mediteranu, a njihova prostorna logika kod turista potiče osjetljivost prema podneblju (Sl. 16.).

Svaka od različitih urbanih morfologija pridonosila je heterogenosti okoliša i turističkog života. Reference su tih 'povijesnih' elemenata imaginarne. 'Palaca', 'zid', 'vrata' nemaju svoju izvornu funkciju, a njihova forma, mjerilo, prostorni odnosi, pa i sama socijalna uloga, nisu preuzeti neposredno iz lokalne tradicije. Haludovo je, baudrillardovskim rječnikom receno, simulakrum²⁰ povijesnoga grada: 'kopija bez originala' i referenca na realno nepostojeće. Magas nije doslovan u preuzimanju urbanih predložaka, nego ih slobodno koristi kao 'znakove'. Ipak, taj je simulakrum neraskidivo vezan za mjesto svoga nastanka jer je dispozicija kompleksa neposredno proizašla iz topografskih datosti. Također, usitnjena struktura 'zidina' i atrijskih vila kompatibilne su s mediteranskim kontekstom te potvrđuju model 'mikro-razvedenosti'.

KRITIČKA TUMAČENJA UVALE SCOTT I HALUDOVA

CRITICAL INTERPRETATIONS OF UVALA SCOTT AND HALUDOVO

I Uvala Scott i Haludovo ponudili su originalne interpretacije urbaniteta turističkih sklopova, no različito su kritički prihvaćeni. Uvala Scott dobiva više prestižnih nagrada: Republičku nagradu lista „Borba”, Nagradu grada Rijeke i Nagradu Matice hrvatske za 1968. godinu, a kritički su tekstovi bili gotovo unisono pozitivni. Gamulin u Uvali Scott raspoznaje regionalistički odgovor na dotadašnje neuspjehe urbanizacije obale. Prema Gamulinu u Uvali Scott uvodi se „posve nova metoda organičkog”, a „nas je arhitektonski strukturalizam izbio, dakle, iz svog vlastitog tla, u morfologiji počela i u permutaciji cjeline”.²¹ Ipak, on ne propusta istaknuti kako je riječ o artifičijelnom socijalnom okolišu: „Središte, naravno, nije središte gradica nego hotela sa svim potrebnim službama, ali simulacija trga, ulica i malih prolaza duhovita je i uvijek dis-

kretna”.²² Za Gamulina je Uvala Scott „poetizirana iluzija malog mjesta”²³, no ta je iluzija neizbježna s obzirom na monokulturno programiranje turističkih kompleksa. U iscrpnom tekstu koji analizira turističku izgradnju u Hrvatskoj Željka Čorak alternativu 'konzumerističkom' masovnom turizmu traži u aktivnoj socijalnoj i kulturnoj razmjeni između domaćina i gosta. Arhitektura bi u tom procesu trebala igrati poučnu ulogu i komunicirati lokalne vrijednosti. Za Čorak Uvala Scott uspješna je upravo zato jer je „primjer shvaćene jadranske urbane tradicije”, a njena je arhitektura „tumač jednoga tla i prijenosnik njegove kulture”.²⁴ U Uvali Scott manje nedoumice izaziva tek oblikovanje podgrađa, dakle element koji odstupa od tradicijske sintakse, pa Eugen Franković²⁵ smatra kako je: „veliki i nametljivi luk restorana ustupak staroj reprezentativnoj koncepciji hotela”.²⁶

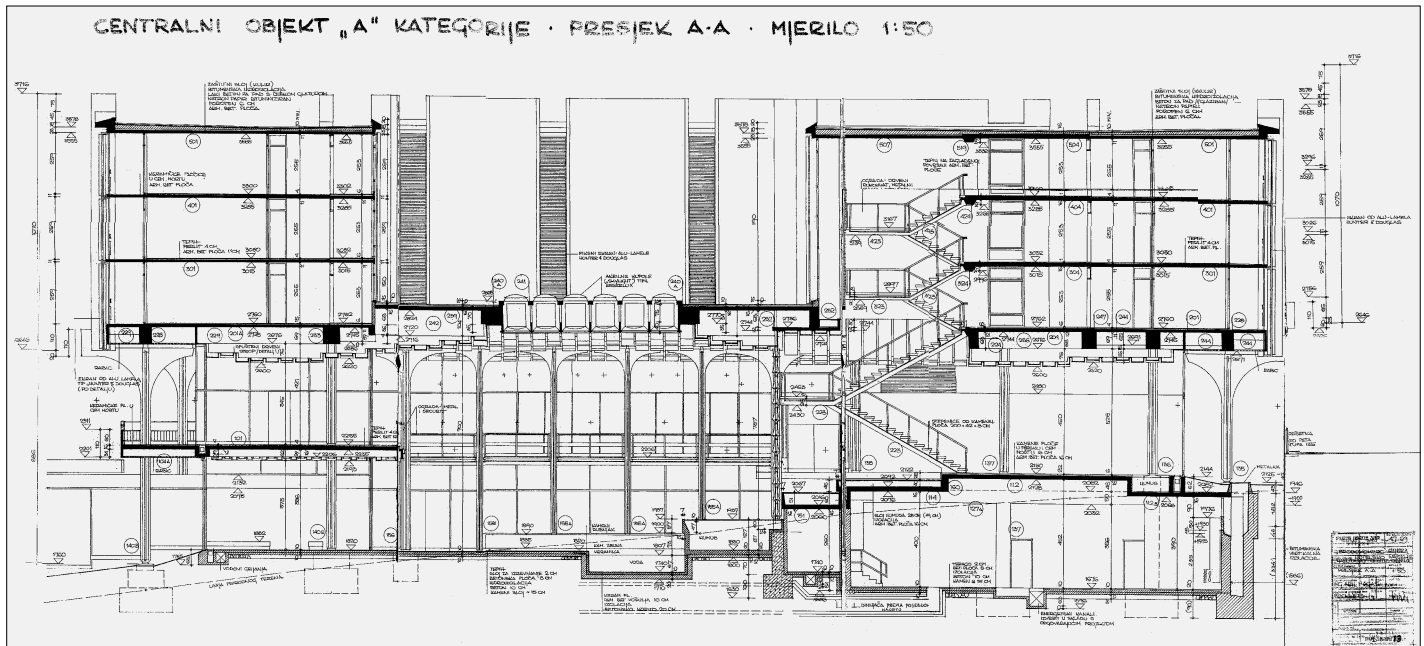
Usprkos komercijalnom uspjehu i kratkotrajnom djelovanju kasina, koji vodi američki časopis za muškarce „Penthouse”, Haludovo je lošije kritički ocijenjeno. Kritike su u prvom redu usmjerene prema 'raskošnosti' i specifičnom oblikovanju. Duška Keckemeta arhitektura Hotela Palas asocira na secesiju te tvrdi da bi „mogla stajati u Floridi jednako kao na Jadranu, čak ima u sebi više suvremenog američkog dekorativnog duha nego nasega”.²⁷ U osvrtu na hrvatsku arhitekturu sedamdesetih Ivo Maroević piše: „Ne može se osporiti egzotika arhitekture hotelskog kompleksa Haludovo... koja zaostaje za njegovim ranijim čistim rješenjima u Solarisu.”²⁸ Vanda Ekl u inače pozitivno intoniranom tekstu ipak se uklapa u ocjene ostalih osvrtu te piše kako je Haludovo monumentalno, a da hal budi „osjećanje raskošja, otvorenosti, veličajnosti”.²⁹ Čorak formalnu kritiku proširuje na sam karakter masovnog turizma i raspoznaje predaju komercijalnim interesima: „... viša kategorija i veća raskoš dovele do stvaranja neke umjetne atmosfere dalekoistočnih američkih ambasada”.³⁰ Za Čorak raznolikost urbanoga tkiva Haludova nije socijalno autentična jer korespondira sa turističkim kategorizacijama pa svaki tip smještaja ima i svoju cijenu: „Za razliku od cjelovite Uvale Scott i cjelovitoga Solarisa, Haludovo sadrži pet urbanističkih modela... postoji raznovrsnost izbora, ali ta prethodi boravku u naselju. Ono je poput grada zatvorenih četvrti, za koje se stanovnici opredjeljuju već prema platežnim mogućnostima... ja smijem sanjati velike turi-

²⁰ Prema Jeanu Baudrillardu simulakrumi su „kopije bez originala... To je stvaranje prema modelima stvarnog bez izvorišta u samoj stvarnosti... To više nije pitanje imitacije, dupliranja, niti parodije. To je pitanje zamjene stvarnosti sa znakovima stvarnosti”. [BAUDRILLARD, 1994: 1-2]

²¹ GAMULIN, 1972: 52

²² GAMULIN, 1969: 98

²³ GAMULIN, 1972: 52

stičke komplekse kao ljetne škole odnosa prema prirodi, prema povijesti i prema istinskom urbanom životu”³¹.

Uvala Scott bila je bliza regionalističkim zahtjevima negoli Haludovo, no razlike u kritičkim tumačenjima u znatnoj su mjeri posljedica različitih shvaćanja fenomena turizma. U Uvali Scott prioritet je bila simulacija tradicijskog urbaniteta ne samo u formalnom nego i u socijalnom smislu, dok su zajednički sadržaji tipični za masovni turizam prikriveni. U Haludovu je koncept obrnut te je scenarij kompleksa razvijen oko izdašno programiranih i dimenzioniranih zajedničkih sadržaja, koji su i formalno naglašeni. Magas ne simulira tradicijske ambijente, nego povijesne reference koristi kao simulakrume koji su uklopljeni u topografiju.

ZAKLJUČAK

CONCLUSION

U tekstu *Obala u izgradnji*, objavljenom 1972. godine po završetku izgradnje Uvale Scott i Haludova, Prelog u turizmu raspoznaje programske potencijale te ističe kako se u turističkim kompleksima zahvaljujući izdašnim zajedničkim programima mogu formirati

nove kvalitete i intenzitet javnog života, koji nisu ostvarivi u stambenim naseljima. Ta je teza dobila konkretno socijalno značenje jer su lokalne zajednice u Hrvatskoj brzo prisvojile programske elemente turističke arhitekture u svoje prakse svakodnevice. Turistički okoliši postali su socijalno aktivne ekstenzije gradova i mjesta susreta domaćina i gostiju, što se dogodilo i u Uvali Scott i u Haludovu. U oba su projekta velikodušni prostori zajedništva integrirani u koncept; u Uvali Scott kroz napor da se uklope u simulaciju tradicijskog ambijenta, dok su u Haludovu oni jezgra prostornog scenarija. Afirmativna kritika simulacije grada koja je provedena u Uvali Scott težila je kompromisu – uravnoteženju regionalističkoga urbanog razvoja i maksimalističkih potreba turizma. Haludovo kao simulakrum povijesnoga grada dočekan je s negodovanjem zbog odbojnosti prema ‘spektakularnoj’ interpretaciji urbaniteta u turističkim kompleksima, iako se projekt skladno

SL 14. HOTELSKI KOMPLEKS HALUDOVO, HOTEL PALAS, IZVEDBENI PRESJEK

FIG. 14 RESORT HOTEL HALUDOVO, HOTEL PALAS, SECTION

SL 15. HOTELSKI KOMPLEKS HALUDOVO, POGLED NA TEPIH-STRUKTURU ATRIJSKIH VILA

FIG. 15 RESORT HOTEL HALUDOVO, VIEW OF THE CARPET-STRUCTURE OF ATRIUM VILLAS

SL 16. HOTELSKI KOMPLEKS HALUDOVO, ATRIJSKA VILA

FIG. 16 RESORT HOTEL HALUDOVO, ATRIUM VILLA

- 24 ČORAK, 1973: 45
 25 FRANKOVIĆ, 1968: 18
 26 KEČKEMET, 1975: 28
 27 KEČKEMET, 1975: 30
 28 MAROVIĆ, 1981: 50
 29 EKL, 1972: 61
 30 ČORAK, 1975: 50
 31 ČORAK 1973: 48

LITERATURA
BIBLIOGRAPHY

odnosio prema topografiji, a atrijske vile ponudile su inovativno viđenje regionalizma koje je moglo poslužiti kao sire primjenjivi model.

Globalna ekonomska kriza prve polovice 1970-ih, zastoj velikih investicija u turizam u Hrvatskoj te sve veća zastupljenost kako planiranoga tako i dereguliranoga apartmanskog smještaja utjecat će na zastoj eksperimenata s velikom hotelskom gradnjom. Daljnja istraživanja turističkih aglomeracija dovest će do morfologije 'sezonskih gradova' s apartmanima za tržište i s bitno manjim prostorima zajedništva.³² Uvala Scott i Haludovo ostat će tako izolirani pokušaji izmirenja proturječnosti masovnog i monokulturnog turizma te regionalističkog urbaniteta kroz simulaciju, odnosno simulakrum grada.

1. BAUDRILLARD, J. (1994.), *Simulacra and Simulation*, University of Michigan Press, Ann Arbor, <https://doi.org/10.3998/mpub.9904>
2. ČORAK, Ž. (1973.), *Stil i karakter suvremenih zahvata u jadranski prostor*, „Život umjetnosti”, 19-20: 34-58, Zagreb
3. EKL, V. (1972.), *Hotel Haludovo na Krku*, „Život umjetnosti”, 18: 57-62, Zagreb
4. FRANKOVIĆ, E. (1968.), *Hotel „Uvala Scott”*, „Arhitektura”, 22 (97-98): 17-25, Zagreb
5. GAMULIN, G. (1966.), *Prostori u regijama*, „Život umjetnosti”, 1: 38-53, Zagreb
6. GAMULIN, G. (1969.), *Integracija u strukturi*, „Život umjetnosti”, 10: 81-100, Zagreb
7. GAMULIN, G. (1972.), *Krug što se zatvara*, „Život umjetnosti”, 18: 45-56, Zagreb
8. GAŠPAROVIĆ, F. (1966.), *Program dugoročnog razvoja i plan prostornog uređenja jadranskog područja*, „Čovjek i prostor”, 13 (160-161): 1-5, Zagreb
9. KEČKEMET, D. (1975.), *Uloga tradicije u suvremenoj arhitekturi*, „Život umjetnosti”, 24-25: 12-31, Zagreb
10. MAGAŠ, B. (1972.), *Uz temu turističkog kompleksa „Haludova”*, „Arhitektura”, 26 (115): 33-40, Zagreb
11. MARASOVIĆ, M. (1966.), *O dosadašnjoj turističkoj izgradnji jadranske obale*, „Čovjek i prostor”, 13 (160-161): 4-10, Zagreb
12. MAROVIĆ, I. (1981.), *Arhitektura sedamdesetih godina u Hrvatskoj*, „Arhitektura”, 35 (176-177): 45-55, Zagreb
13. PASINOVIĆ, A. (1968.), *Arhitektura hotela Solaris kraj Šibenika*, „Čovjek i prostor”, 15 (12 /189/): 1-4, Zagreb
14. PASINOVIĆ, A. (1969.), *Projekt Južnog Jadrana*, „Arhitektura”, 23 (104): 8-10, Zagreb
15. PRELOG, M. (1967.), *Prostorno planiranje i kulturna baština Jadranske obale*, „Arhitektura”, 21 (93-94 /120-121/): 11-19, Zagreb
16. PRELOG, M. (1972.), *Obala u izgradnji*, u: Prelog, M. (1991.), *Prostor – vrijeme* [ur. Domljan, Ž.], Grafički zavod Hrvatske: 64-73, Zagreb
17. SALOPEK, D. (1978.), *Spoznati okolinu = potvrditi vlastitost, razgovor s arhitektom Igorom Emilijem*, „Čovjek i prostor”, 25 (11 /308/): 16-18, Zagreb
18. SEISSEL, J. (1962.), *Nad slikama jadranskih mjesta*, „Arhitektura”, 16 (1-2): 5-13, Zagreb
19. TURNER, L.; ASH, J. (1975.), *The Golden Hordes : International Tourism and the Pleasure Periphery*, London
20. *** (1969.), *Urbanistički projekt Babin kuk, Dubrovnik*, Ujedinjene nacije – Program za razvoj i Vlada SFR Jugoslavije, Dubrovnik

IZVORI
SOURCES

ARHIVSKI IZVORI

ARCHIVE SOURCES

1. Arhiva Miljenka Smokvine, fotografije Miljenko, Abdon i Ranko Smokvina [MS]
2. Arhiva Olge Magaš [OM]
3. Arhiva fotografa Aleksandra Karolyia [AK]
4. Personalni arhiv arhitekta Borisa Magasa, Hrvatski muzej arhitekture HAZU [HMA]
5. Arhiv Maroja Mrduljasa [MM]
6. Arhiv CCN-images/Turistkomerc [CCN]
7. Hrvatski državni arhiv – kartoteka AGE foto

IZVORI ILUSTRACIJA

ILLUSTRATION SOURCES

SL. 1.-8.	MS
SL. 9.	HMA
SL. 10., 16.	AK
SL. 11., 13., 15.	OM
SL. 12.	CCN
SL. 14.	MM, skenirala: Ivana Trivia

³² Među takvim projektima treba istaknuti Červar-Porat (1972.-1973.) i Mareda (1981.) u Istri te Gajac (1987.) na Pagu, a izrađeni su u sklopu Urbanističkog instituta Hrvatske.

SAŽETAK

SUMMARY

TOURIST RESORTS HALUDOVO AND UVALA SCOTT

INTERPRETATIONS OF URBANITY IN THE CONTEXT OF CRITICISM AGAINST TOURISM AND MODERNIZATION OF THE CROATIAN ADRIATIC COAST

In the second half of the 20th century, radical modernization processes driven by mass tourism swept across the Croatian Adriatic coast and a significant part of the Mediterranean region. In view of a profound cultural and environmental significance of the coastal region as one of the cradles of urban tradition, special attention was devoted to urban transformation of the Adriatic coastal area.

During the 1960s and in the early 1970s, modernization of coastal areas came under criticism that clearly reflected doubts revolving around the escapist and mono-cultural character of tourism but also dilemmas about the urban development of the coastal areas. In the field of architecture and urban planning, the criticism was growing within the process of urban and regional planning of the coast. Drawing on the experience of planning tourist construction in the coastal area of Sibenik riviera and in the area between Brela and Podgora Šibenska and Makarska riviera, Josip Seissel promoted harmony of the organic historical development of urban areas and criticized contextually insensitive urbanization.

Such tenets were also advocated in the Long-Term Development Program and the Spatial Plan of the Adriatic Coast developed in the Institute of Urban Planning of Croatia. It should have served as a basis for a scientific and coordinated development plan of the coastal areas. In a series of articles in journals and in professional studies, the art historians Grgo Gamulin and Milan Prelog argued in favour of a sharpened sensitivity to coastal ambiances whose core value is recognized in the specific scales of urban and natural environments as well as in the diversity of the coastal stretch.

In their writings they put forward a demand for a region-based approach. However, the critiques generally lacked an in-depth analysis of tourist industry and its economic logic. Taking a region-based sensitive approach that would hopefully create harmonious urban ambiances primarily relied on the architectural culture seen as a predominant influence that might tame instrumental modernization processes. Architecture was faced with a difficult task of mediating between the socio-cultural idealism and pragmatic interests of tourist industry. The research into a new type of urbanity could be carried out only in large-scale tourist projects that integrate urban planning and architecture.

Such an integrated approach was perfectly embodied in two projects: the Resort *Uvala Scott* near Kraljevica (1967-68) designed by Igor Emili and the team from the Rijeka-based Construction and Design Institute and the Resort Hotel *Haludovo* (1971-72) near Malinska designed by Boris Magaš and his associates. Each project offered an individual vision of a tourist resort or a resort hotel from an urban perspective.

Drawing on previous experience, Emili and Magaš embarked on their projects with clear aims in view. Emili's project was based on the methodology that he had previously developed while working on the revitalization of Rijeka's Old Town. Emili eclectically combined various approaches to the revitalization of the historic ambiances, from restoration to free reinterpretations of traditional forms, and developed a romanticized and an updated version of the Kvarner homeland. The Resort Hotel *Solaris* (1967-68) in Zablace near Sibenik was Magaš's first urban scale ensemble and his first built project on the coast. Although its design vocabulary is unequivocally modernist, the Resort Hotel *Solaris* blends harmoniously into the environment and upgrades it with high intensity public life.

The concept of the Resort *Uvala Scott* is innovative in terms of its program and typology. Instead of conceiving it as one compact building or several pavilions, the building program was based on a dense urban fabric of separate buildings whose layout follows the steep configuration of the terrain and simulates a traditional, organically formed urban agglomeration. The main part of the resort is conceived as a small town centre. It is organized around a square that takes on the role of a hotel lobby. A network of outdoor public spaces such as small streets, staircases and galleries act like a hallway. Thus the way the resort hotel is used stimulates traditional outdoor way of life, social gatherings and interaction. Extensive common facilities are located below the main square in freely designed spaces. As a result, the potential threat of turning the resort hotel into a mass tourist facility is neutralized allowing its urban character to come to the fore without revealing its tourist purpose.

In case of the Resort Hotel *Haludovo*, Magaš attempted to give it a recognizable urban physiognomy and therefore he freely interpreted references to

the elements of a historic town whose disposition is logically integrated with the topography. The center of the resort is Hotel *Palas* which takes on the role of a "palace" situated on an elevated position. "The walls" of *Haludovo* – a long stretch of apartments and a linear configuration of Hotel *Tamaris* – organically follow the isohyps along the perimeter of the resort hotel. The urban fabric is predominantly made of a carpet-structure of atrium villas placed between "the walls" and „the palace“. A picturesque traditional place called *Ribarsko selo* ("Fishermen's Village") designed by Darko Turato grows out of a small cove with a small port.

Hotel *Palas* is positioned on a man-made base of a large terrace which sums up all the elements of the ensemble. There is no need to leave it in order to truly experience the entire tourist scenario. The central part of the resort hotel is actually a monumental hall connected to a network of large communal facilities at a distance from nature. While Hotel *Palas* is conceived as an assemblage of attractions, the atrium villas offered an innovative concept of climatic self-sustainability thus promoting living in natural environment. "The palace", "the wall", "sub-structure facilities" and "doors" do not have their original role and so their form is arbitrary. In this respect Magaš used imaginary role models. As a result *Haludovo* is a simulacrum of a historic town with references that do not take over the urban models literally but use them as "signs". However, this simulacrum is inextricably linked with the place of its origin due to its organic connection with topography.

The highly praised resort *Uvala Scott* offered a compromise: harmonizing a region-based approach with maximum tourist requirements without questioning the very mono-functional character of tourism. Magaš's simulacrum of the Mediterranean ambience was less critically accepted due to its extensive tourist program although the project was harmoniously integrated with the topography while the atrium villas put forward an advanced view of regionalism that could serve as a widely applicable model. *Uvala Scott* and *Haludovo* will be remembered as isolated attempts at reconciling the contradictions of massive tourism and the formation of a man-made urbanity through simulation, i.e. the simulacrum of a town.

BIOGRAFIJE

BIOGRAPHIES

Pred. **MAROJE MRDULJAŠ**, dipl.ing.arh., doktorski je kandidat na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Glavni je urednik časopisa „Oris“. Fokus njegovih istraživanja jesu suvremene arhitektonske prakse i poslijeratni modernizam u Hrvatskoj i bivšoj Jugoslaviji.

Izv.prof. dr.sc. **IDIS TURATO**, dipl.ing.arh., doktorirao je s temom *Arhitektura gotovih elemenata*. Autor je brojnih nagrađivanih realizacija i tekstova o fenomenima arhitekture.

MAROJE MRDULJAŠ, Dipl.Eng.Arch., Ph.D. candidate, lecturer at the Faculty of Architecture of the University of Zagreb. Editor-in-chief of the "Oris" magazine. His research interests are focused on contemporary architectural practice and post-war Modernism in Croatia and former Yugoslavia.

IDIS TURATO, Dipl.Eng.Arch., Ph.D., Assoc. Prof. He wrote his Ph.D. thesis on the *Architecture of Prefabricated Elements*. Award-winner and author of the texts on the phenomena in architecture.

